

Володимир БІЛЕЦЬКИЙ,

голова Донецького обласного відділення Товариства «Україна-Світ», Українського культурологічного центру і Донецького відділення НТШ, професор Донецького національного технічного університету, доктор технічних наук

ВЗАЄМООБМІН ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДОНЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Реальні контакти громадських організацій України і, зокрема Донеччини, з українським зарубіжжям починаються з 1989-90 р. За останні понад 20 років вагомих успіхів у співпраці з українським зарубіжжям на Донбасі досягли такі громадські організації: Донецьке обласне Товариство української мови імені Т. Г. Шевченка (засноване у 1989 р.), Український культурологічний Центр (1994), Донецьке відділення Всеукраїнського Товариства «Україна-Світ» (1997), Донецьке відділення Наукового Товариства імені Шевченка, НТШ (1997), на доробку яких ми і зупинимось нижче. Крім того, відомо, що певні контакти із зарубіжним українством мають також: Донецьке відділення організації Союзу Українок, ряд козацьких організацій, Товариство «Просвіта» та інші.

При цьому процес культурно-освітнього обміну громадських організацій Донеччини з українцями світу має мінімум два чітко виражених періоди – 1989-1996 рр. – період становлення контактів і перших системних заходів; з 1997 р. – до сьогодні – якісно вищий період розвитку контактів і співпраці з українським зарубіжжям, зокрема пов'язаний з діяльністю в регіоні Донецького відділення Всеукраїнського Товариства «Україна-Світ» (з 1997 р.) та Донецького відділення НТШ (з 1997 р.).

1. У перший і найменш досліджений період (1989-1996 рр.) основною громадською організацією, яка тісно співпрацювала з українською діаспорою в культурно-освітній сфері було Донецьке обласне Товариство української мови імені Т. Г. Шевченка (ДТУМ), при якому з травня 1969 р. працював Донецький лекційно-дискусійний клуб. Останній протягом 3-х років (1989-1991) регулярно приймав і надавав трибуну українським діячам з Росії (Москва, Ленінград), Польщі, США, серед яких переважали професори університетів, відомі громадсько-політичні діячі. Зокрема, у 1989, 1990, 1991 рр., Донецьке Товариство приймало еколого-просвітницький похід «Дзвін», організований Українським молодіжним клубом м. Москви. Так, 25-26 серпня 1989 р. відбулася зустріч учасників походу «Дзвін-89» в Донецьку серед яких були представники української громади Москви (Товариство «Славутич») та українці-студенти з Польщі.

28-30 вересня 1990 р. на Другій Конференції республіканського ТУМ у Жовтневому палаці м. Києва делегація ДТУМ зав'язує ряд контактів з представниками української діаспори зі США, Канади, Росії, Польщі. У тому ж 1990 р. у рамках Донецького лекційно-дискусійного клубу ДТУМ відбулася перша масова відкрита зустріч донеччан з групою українських фахівців з Америки, які приїхали в Донецьк з виставкою «Дизайн США» (у приміщенні актового залу Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки).

Донецьке обласне ТУМ 13-14 червня 1991 р. сприяло організації та проведенню концерту Капели бандуристів ім. Т. Шевченка зі США в Донецьку. Відбулося ряд зустрічей з капелянами, спільне покладання квітів і співоче поле біля

пам'ятника Т. Шевченку в Донецьку. А 27 жовтня 1991 р. на Форум представників інтелігенції Донеччини у м. Донецьку були запрошені представники української діаспори, зокрема, зі США очільник УАКРАДИ (Українсько-Американська Координаційна Рада), за фахом інженер-конструктор Юрій Іхтіаров (Філадельфія).

У 1992 р. розпочато виконання довготривалої програми Донецького обласного ТУМ ім. Т. Шевченка «Українська книга – українцям Росії». Поштовхом до цього став Конгрес українців СНД, який відбувся у Києві в січні того року. Від Донецького Товариства там була численна група (у складі делегації Донеччини, надісланої виконкомом облради) – 10 ос. з 40 членів делегації. ДТУМ започаткувало багато нових контактів, зібрало інформацію про головні українські культурологічні організації в Росії й інших країнах СНД. Коштом Товариства було придбано та зібрано мешканцями Донеччини понад 4 тисячі книг, які були надіслані до українських громадських організацій, шкіл і бібліотек Нижнього Новгорода, С.-Петербурга, Мурманська, Воронежа, Уфи, Сиктивкара, Челябінська, Томська, Якутська, Владивостока, Алма-Ати, Сургуту, Іркутська, Єревана. Про акцію писала як донецька, так і київська преса, зокрема «Молодь України», а також преса Росії.

Активно працювали в цьому плані також студенти та викладачі філологічного факультету ДонДУ – члени ДТУМ. Доцент, канд. філол. наук В. Познанська повідомила, що вони зібрали понад 1000 книг і відправили їх у Литву, на Кубань, у Москву, Читу й інші міста Росії. Акція ДТУМ «Українська книга – українцям Росії» тривала до 1998 р.

У 1992 р. в рамках спільного проекту ВТ «Просвіта» та Українського Народного Союзу (США) курсів англійської

мови в Донецьку. Донецьке Товариство української мови та Український Народний Союз (США) розробили допомогову програму навчання громадян України англійській мові. В Україні програмою керувала пані Зірка Воронка (США) – на той час професор Київського політехнічного інституту. А в Донецьк приїхала викладач пані Христина Мурська з Нью-Ленокса, що неподалік від Чикаго, штат Іллінойс. Загалом в Україні навчальних груп за цією програмою було біля 100. Проект ТУМ і УНСоюзу дав змогу поліпшити знання англійської близько 1200-1500 особам.

Вже з 1990-х років почали активно практикуватися взаємні візити, що раніше було практично неможливо. Так 8-10 серпня 1992 р. до Донецька на запрошення ДТУМ завітали керівники ТУМ-Чикаго проф. Іллінойського університету Віра Боднарук та її чоловік інженер Богдан Боднарук. А у вересні того ж року відбулася робоча поїздка голови ДонТУМ В. Білецького до Товариства української культури Іркутська «Клекіт», де для потреб української недільної школи і бібліотеки було передано понад 100 книг. У 1993 р. – в рамках програми ДТУМ «Українська книга – українцям Росії» відбулася передача Товариству української культури м. Горького (Нижній Новгород) 1000 книг. У червні 1993 р – зустріч керівництва ДТУМ з представниками Української служби Бі-бі-сі в Донецьку, у липні – з німецькими і австрійськими студентами, які удосконалюють знання слов'янських мов в ДПІ (частина з них мала українське коріння), а у 23-24 жовтня 1993 р. – участь членів ДТУМ в І-му Конгресі українців Російської Федерації (Москва), у листопаді-жовтні 1993 р. – творчий візит до США члена Правління ДТУМ, президента Фонду ім. Прокоф'єва Василя Василенка. Зустріч

В. Василенка з українськими громадами в Вашингтоні, Нью-Йорку, штаті Арізона.

На 1992-1993 р. припадає певна якісна трансформація роботи громадських організацій в Україні і, зокрема, на Донбасі – а саме професіоналізація цієї роботи. Так, у 1992 р. ДТУМ заснована щотижнева газета «Східний часопи» (проіснувала до 1997 р.), а у 1993 р. – додаток-місячник до «Східного часопису» – газета «Козацький край», яка концептуально будувалася як міжнародна – для України, козацьких районів Подоння, Східної Слобожанщини і Кубані. По суті газета «Козацький край» стала чи не єдиною цільовою українською газетою, яка видавалася в Україні для українців Росії. На жаль, вона проіснувала тільки 4 роки (1993-1996 рр.). Саме на цей період припадає активізація контактів з українцями Кубані. Скажімо, 7-9 липня 1994 р. відбувся робочий візит керівників ДТУМ В. Білецького та В. Оліфіренка на Кубань. Передача Товариству української культури Кубані партії газет «Козацький край», редагованої В. Білецьким, координація дій ДТУМ-ТУКК (Товариство Української Культури Кубані). Презентація УКЦентру Донецька в Краснодарі. Основною контактною особою на Кубані був доцент, кандидат філологічних наук, декан інформаційно-бібліографічного факультету і завідувач кафедри літератури Краснодарської державної академії культури і мистецтва Віктор Чумаченко.

Не менш активним був і «західний» вектор культурно-освітнього обміну донецьких громадських організацій з українською діаспорою. 31 грудня 1994 р. ДТУМ разом з Канадським Товариством Розбудови України вручено подарунок 200 школам Донеччини – 200 сигнальних примірників «Історії України» канадського історика українського походження Ореста

Субтельного. На 10-17 січня 1995 р. припадає організація Донецьким ТУМ та Українським культурологічним центром (УКЦентр) і участь в науково-практичному семінарі «Розвиток недержавних інституцій в Україні як фактор демократизації суспільства» та ряд робочих зустрічей з українськими громадськими організаціями в США (Філадельфія – Нью-Йорк, разом з УНСоюзом, УАКРадою, ЗУАДком). І водночас вже інші донецькі активісти у січні 1995 р. здійснили презентацію Українського Культурологічного Центру м. Донецька в Санкт-Петербурзі. У березні 1995 р. – робоча поїздка до США члена Ради ДТУМ і співзасновника УКЦентру м. Донецька кандидата педагогічних наук В. Оліфіренка. Зустрічі з рядом відомих діячів культури і науки, громадських діячів української діаспори у Вашингтоні (зокрема з В. І. Біляївим – очільником української редакції «Голосу Америки»).

Накопичення фактичного матеріалу дозволяє УКЦентру у березні 1995 р. підготувати і випустити друком брошуру-довідник «Українська діаспора», а у червні-липні 1995 р. взяти участь (Володимир Білецький) у XIV щорічній конференції з української проблематики Іллінойського університету (Урбана-Шампейн), у липні-серпні 1995 р. ДТУМ-УКЦентром разом з Товариством «Золотий хрест» (США) організована Літня українсько-американська молодіжна школа в Лігайтоні (оселя Ольжича).

Далі ці два вектори «східний» і «західний» культурно-освітнього обміну донецьких громадських організацій з українською діаспорою чергуються і поєднуються. Ось декілька хронологічних записів:

Серпень 1995 р. – січень 1996 р. – робота фахівців ДТУМ-УКЦентру над архівом українського письменника, публі-

циста, громадського діяча української діаспори в США Івана Боднарука. Підготовка книги І. Боднарука «Між двома світами» (вибрані статті про українських письменників).

16-31 жовтня 1995 р. – робочий візит представників ДТУМ-УКЦентру на Воронізьку Слобожанищину, організація виставки праць народних майстринь Донеччини у Воронежі, лекторій В. Тихої на Вороніжчині (разом з Воронізьким Товариством “Перевесло”).

31 грудня 1996 р. – вихід у світ книги І. Боднарука «Між двома світами» (ТУМ-Чикаго – ДонТУМ – УКЦентр).

15 липня 1996 р. – участь у робочій нараді-зустрічі керівників і активу Дніпропетровської «Просвіти», ТУМ – Чикаго та ДонТУМ. Координація наступної співпраці ТУМ-Чикаго – ДонТУМ (у Дніпропетровську). Передача в дар українській громаді Чикаго фільму «Духовні скарби Донеччини», створеного членами ДТУМ.

Перша декада серпня 1996 р. – робочий візит членів Правління ДТУМ В. Білецького та В. Оліфіренка на Кубань. Зустріч з чільними представниками української громади в Краснодарі. Узгодження спільних дій, спрямованих на збереження української культури на Кубані.

26-29 серпня 1996 р. – участь членів УКЦентру в роботі III Міжнародного Конгресу українців у Харкові.

26-27 вересня 1996 р. – робоча поїздка Голови ДТУМ В. Білецького до Кракова. Зустріч з Президентом Фундації Святого Володимира Хрестителя Русі професором Ягеллонського університету п. В. Мокрим та послом України в Польщі п. П. Сардачуком. Погодження напрямків співпраці ДТУМ, УКЦентру – Фундації Святого Володимира Хрестителя Русі.

Жовтень 1996 р. – влаштування в Донецькій обласній універсальній бібліотеці виставки видань української Фундації Святого Володимира Хрестителя Русі і видавництва ім. Швальпольта Філя з Кракова (Польща).

Жовтень 1996 р. – ініціатива ДонТУМ, УКЦентру та журналу «Донбас» з відзначення 120-річчя від дня народження донецького письменника Спиридона Черкасенка, який частину життя перебував у діаспорі.

Викладена хронологія показує, що у перший період становлення культурно-освітнього обміну громадських організацій Донеччини з українцями світу (1989-1996 рр.) Донецьке обласне Товариство української мови та (з 1994 р.) Український культурологічний центр здійснили ряд системних заходів з налагодження контактів з українською діаспорою в США, Польщі, Росії, інших країнах. Важливо те, що ці контакти вийшли за рамки простого обміну інформацією і матеріалізувалися у заснуванні фактично міжрегіональної газети «Козацький край», науково-видавничій програмі випуску посібників з української літератури (літературного краєзнавства) для Східної діаспори, у систематичній участі у роботі Всесвітніх Форумів українців, поїздками до США, Польщі, Росії тощо. Це заклало солідні підвалини для другого етапу – розвитку і поглиблення культурно-освітнього обміну на рівні громадських організацій Донеччини і української діаспори, який розпочався у 1997 році.

2. У другий період – від 1997 р. до сьогодні у процес взаємообміну з українською діаспорою в освітньому просторі залучаються новостворені організації: Донецьке відділення Всеукраїнського товариства «Україна-Світ» та Донецьке від-

ділення Наукового Товариства Шевченка (НТШ). Обидві ці організації виникають на базі Українського культурологічного центру і працюють на його базі як ресурсної організації.

Відтак, свою роботу Донецьке відділення Товариства «Україна-Світ», та УКЦентр ведуть разом і в декількох напрямках-програмах, в кожному з яких виконуються конкретні проекти. Огляд цих програм і проєктів – найкращий спосіб розкрити суть і результати діяльності цих організацій.

Видавнича програма включає пошук, підготовку до друку, друк і розповсюдження включно з презентаційно-інформаційними заходами нових видань, в першу чергу навчальних посібників з творчістю української діаспори. Їх призначення універсальне – для освітніх закладів самої діаспори і України. Спрямування – для шкіл та вузів, тобто для нової української генерації в Україні і діаспорі. В цьому напрямі ми вже здійснили декілька проєктів.

Перший проєкт – «Підручники і посібники для Східної діаспори». За цим проєктом підготовлено і видано декілька посібників-хрестоматій, зокрема:

1. Для шкіл Кубані: **«Козак Мамай»**, автори-укладачі: В. В. Оліфіренко, В. К. Чумаченко, 1998, 225 с., наклад 3000.

2. Для шкіл Белгородської, Курської та Воронежської областей (Східна і Північна Слобожанщина): **«Слобожанська хвиля»**, автори-укладачі: В. В. Оліфіренко, С. М. Оліфіренко, 2005, 280 с., наклад 2000.

3. Для шкіл і вузів України: **«Празька школа»**, автор-укладач В. А. Просалова, 2003, 236 с., наклад 300.

4. **Празька літературна школа. Ліричні та епічні твори** / Упорядник В. А. Просалова – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – 280 с.

5. **Письменники української діаспори: донбаський вимір** / Упорядник В. А. Просалова – Донецьк: Східний видавничий дім, 2010. – 336 с.

Організації-творці цих видань: Донецьке відділення Товариства «Україна-Світ», Освітня секція Товариства «Україна-Світ» (Київ), Донецьке відділення Наукового товариства ім. Шевченка, Український Культурологічний Центр (Донецьк), Краснодарське регіональне відділення Міжнародної академії інформатизації, Відділ у справах національностей та Управління культури Донецької обласної державної адміністрації.

«Козак Мамай» – по суті перший посібник з літературного краєзнавства для шкіл Кубані, Подоння, Приазов'я, де вперше системно подається матеріал з української літератури саме Кубані і для Кубані. Ареал розповсюдження книги охопив в першу чергу Кубань, школи, вузи і бібліотеки цього краю. Частина 3-тисячного накладу книги (до 25%) розповсюджена в Україні – Крим, Донбас, основні бібліотеки України, Київ – та за кордоном. *«Козак Мамай»* – без сумніву успішний проект, упорядники якого – **В. В. Оліфіренко (Донецьк)** та **В. К. Чумаченко (Краснодар)** за вагомий внесок у розвиток співпраці України із закордонним українством нагороджені Почесною відзнакою Товариства «Україна-Світ» (2000). Позитивні відгуки на посібник *«Козак Мамай»* надійшли з Нью-Йорка (журнал «Рідна школа», березень 1999), Філадельфії (газета «Мета», січень-лютий 2000), Кубані (Вісник Товариства української культури Кубані, 2001, № 2), Ліверпуля (журнал «Визвольний шлях», вересень 1999) та ін. Але чи не найбільшим визнанням є те, що вчителі з Кубані вважають цю книгу «своєю» – тобто «кубанською», що є високою оцінкою

фахових педагогів розкриття теми, глибини і методики викладу матеріалу, використаної джерельної бази і слідування особливостей «кубанської говірки» української мови.

«Слобожанська хвиля» – по суті перший посібник з літературного краєзнавства для шкіл Курщини, Белгородщини та Вороніжчини. *«Слобожанська хвиля»* за поданням Донецького відділення Товариства «Україна-Світ» увійшла окремим пунктом до Національної Програми «Закордонне українство» на період до 2005 року. В рамках завершального етапу підготовки матеріалів до цієї книги у 2004 році представниками Донецького відділення Товариства «Україна-Світ» здійснена творча експедиція на Східну Слобожанщину (в Курську, Белгородську та Воронежську області, літо 2004, В. В. Оліфіренко та С. М. Оліфіренко). Книга, так само, як і попередня, є першим посібником для шкіл Північної Слобожанщини. У її підготовці взяли участь журналісти і освітяни з Курщини, Белгородщини та Вороніжчини, де, головним чином, і розповсюджене видання через авторів, учасників проекту, зокрема Товариство «Україна-Світ» та Книжкову Палату України. Книга використовується як посібник з літературного краєзнавства у школах Курської, Белгородської та Воронежської області, а також в Україні.

«Празька літературна школа» (ліричні та епічні твори) - унікальне видання творів письменників першої половини ХХ ст., – Юрія Липи, Юрія Клена, Оксани Лятуринської, Галини Мазуренко, Олега Ольжича, Олени Теліги, які, не прийнявши більшовицького режиму в Україні, емігрували і утворили своє творче діаспорне середовище – «Празьку школу» в Чехії. Упорядкування і передмова проф. В. А. Просалової. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – 280 с.

«Далекосхідна хвиля» – підбірка матеріалів з літературного краєзнавства, яка повинна лягти в основу однойменного навчального видання для Зеленого Клину (інша назва – Зелена Україна) – української колонії в південній частині Далекého Сходу, у нижній частині ріки Амур і над Тихим океаном; площа близько 1 млн км². Найбільші міста: Хабаровськ, Владивосток, Комсомольськ, Уссурійськ. Надрукована на сторінках хабаровського літературно-художнього й аналітичного журналу «Екумена», редактор якого Олександр Лозиков український і російський письменник, поет і видавець, родом з Макіївки, що на Донеччині. Цей же донеччанин – автор унікального видання «Антологія далекосхідної української лірики» / Упоряд. О. О. Лозикова, передм. Г. Синьогуба. – Хабаровськ: Далекосхідна хвиля, 2009. – 176 с.

Крім цих проектів слід згадати велику подвижницьку роботу члена Донецького відділення товариства «Україна-Світ» д.ф.н., професора Валентини Соболев, яка підготувала і видала друком серію підручників «До джерел» для українських ліцеїв у Польщі: «Історія української літератури ІХ-ХVІІІ ст.» (Варшава, 2005), «Історія української літератури ХІХ – початку ХХ ст.» (Варшава, 2006); «Історія української літератури ХХ – початку ХХІ ст.» (Варшава, 2007). Але про цю серію підручників в рамках конференції буде окрема – авторська доповідь.

Другий проект – «Художні твори» включає спільну роботу з діаспорою з підготовки і випуску художніх книг. За цим проектом підготовлено і видано:

1. У 1999 р. поетичну збірку шахтарського поета І. Герасименка, який родом з с. Біла, що на межі Курської та Білгородської області, оспівує в своїх віршах цей край, його людей, природу.

2. Разом з українцями Хабаровська поетичної добірки Г. Гордасевич «Право на пісню» (2003).

3. Разом з нашим земляком – відомим українським поетом, журналістом, членом Спілки письменників України Володимиром Біляївим, який жив у США, підготували і видали друком в Україні його поетичні збірки: «Осіння обнова» (2001), «Доля і шлях» (2005).

Видані книги в достатній кількості передані через Донецьку обласну універсальну наукову бібліотеку для територіальних бібліотек Донецької області, розіслані за обов'язковим списком по основних бібліотеках України, а також передані для освітянської мережі області через Донецький обласний інститут післядипломної освіти. Водночас вони передані для ряду університетів США, Польщі, Росії.

Дослідницько-видавнича програма включає оригінальні дослідження культури української діаспори, окремих особистостей, діяльності окремих організацій у діаспорі і підготовку та друк на цій основі наукових та науково-публіцистичних розвідок. За цією програмою виконано такі **проекти**:

1. Разом з кафедрою української філології Варшавського університету (С. П. Козак) наукова розвідка проф. В. О. Соболя «12 подорожей у країну давнього письменства» (2003).

2. Наукова розвідка В. О. Соболя «Пам'ятна книга Дмитра Туптала» закінчена версткою в Україні (Донецьк) і у 2004 р. вийшла друком у Варшаві.

3. Публіцистична книга В. І. Біляїва (США) «На неокраїнім крилі...» (штрихи до літературних портретів західної діаспори), 2003 р. Презентація відбулася в рамках культурної програми Посольства України в США (Вашингтон), в Донецькому відділенні НСПУ, цими книгами нагороджені переможці

донецької регіональної частини всеукраїнського конкурсу знавців української мови ім. П. Яцика (2004 і 2005 рр.).

4. Наукова монографія заступника голови Донецького відділення Товариства «Україна-Світ», кандидата педагогічних наук В. Оліфіренка *«Підручник з української літератури: історія і теорія»* (2003), в якій ґрунтовно опрацьовано розділ «Підручники з літератури в українському зарубіжжі». Це перша така робота в українській педагогічній та українознавчій науці. Здійснена вона за підтримки Канадського інституту українських студій Альбертського університету та ТУМ-Чикаго.

5. Збірник рецензій на поетичну творчість Володимира Біляйва – *«Слово і відгомін»*, 2006 р. Укладачі – Доротея Біляйва, Алла Роджерс, Джіна і Стівен Лонг (всі – США).

6. Нариси з історії Товариства української мови Чикаго *«Мости в Україну»*, 2005 р. Укладачі – Володимир Білецький (Україна), Віра Боднарук, Богдан Боднарук (США). Друге видання цієї книги – 2013 року.

7. Літературно-історична розвідка *«Літературні вечори в Українському інституті Модерного Мистецтва Чикаго»*, 2006 р. Укладачі – Віра Боднарук (США), Вол. Білецький (Україна). Пірко В. О. *Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі)*/ Український культурологічний центр. Східний видавничий дім. – Донецьк, 2006. – 148 с.

8. Дмитро Білий. *Українці Кубані в 1792-1921 роках. Еволюція соціальних ідентичностей*. Донецьк: Східний видавничий дім, 2009, 544 с.

9. Письменники української діаспори: Донбаський вимір / [упоряд. В. А. Просалова]. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2010. – 336 с.

10. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Просалової. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – 516 с.

Пресова програма. Тривалий час в науковому журналі «Схід», який видає Український Культурологічний Центр (Донецьк) разом з Інститутом філософії НАН України, Інститутом економіки промисловості НАН України та Запорізьким національним університетом, ми готуємо і друкуємо в рубриці «Діаспора» матеріали про життя і діяльність відомих українських політичних і культурних діячів за кордоном, надаємо їм слово, знайомлячи донбаський та й всеукраїнський читацький загал зі світом діаспори, зокрема українською освітою за кордоном. Побачили світ статті письменника і журналіста В. Біляйова з Вашингтона, письменниці, освітньої діячки Л. Храпливої-Щур з Канади, проф. В. Чумаченка з Краснодару, проф. В. Білинського зі США, проф. М. Бірюка та В. Іскри з Воронежа, проф. В. Мокрого з Кракова та багато інших.

Важливі й актуальні публікації в журналі «Схід» та «Донецькому віснику НТШ» у 2000-2013 рр. стосовно проблеми формування, існування, розвитку та ролі українських наукових та освітніх еміграційних центрів у Чехословаччині (в 20-40-х роках ХХ ст.).

«Донецький вісник НТШ» (серія «Історія») протягом ряду останніх років (2004, 2005, 2007, 2009, 2010) вміщував добірки статей авторів з Кубані, які тематично охоплюють історію українства на Кубані. У серіях «Педагогіка», «Літературознавство», «Мовознавство» Вісника частими авторами є науковці і освітяни як з України, так і з діаспори.

В рамках журналу «Схід» ми опрацювали план спецвипуску *«Донбас і українська діаспора»*, підготували і видали його в кольорі до III Всесвітнього форуму українців (2001). Це унікальне видання охопило понад 12-річний (з 1989 року) період контактів та співпраці на рівні громадських організацій (так званого «третього сектору») Донеччини із західною та східною українською діаспорою. Видання побачило світ завдяки активності Донецького відділення Товариства «Україна-Світ», «Українського культурологічного центру» в Донецьку та фінансової підтримки Донецької обласної держадміністрації. Воно було широко розповсюджено на III Всесвітньому форумі українців і надійшло в понад 40 країн світу, де мешкають сьогодні українські громади. Спеціальний номер аналітичного журналу «Схід» (2001 р.) разом з матеріалами Науково-практичних конференцій *«Культурні зв'язки Донеччини з українським зарубіжжям»* (2004 р.), *«Закордонне українство і Донеччина: вчора, сьогодні, завтра»* (2008 р.), *«Донбас: культурно-освітній обмін з українцями світу»* (2011 р.) є найбільш повними зібраннями матеріалів про культурні, громадські, фахові виміри контактів шахтарського краю зі східною і західною українською діаспорою. Без сумніву, випуск цих видань – чи не найуспішніші наші проекти в «Пресовій програмі».

Крім того, ще у 2000 році разом з художньо-публіцистичним журналом «Донбас» (редактор В. С. Логачов) підготовлено і випущено друком спеціальний випуск журналу, в якому біля 50% матеріалів висвітлюють співпрацю «Донеччина-Кубань», стан справ з українською культурою на Кубані.

Програма громадських культурно-освітніх зв'язків з діаспорою. Різнопланова робота членів Донецького Товариства «Україна-Світ», Донецького НТШ та УКЦентру включає, образно кажучи, відкриття України і Донеччини для діаспори і відкриття діаспори та світу для донеччан. Використовуючи грантові можливості, члени Донецького відділення Товариства «Україна-Світ» та Українського культурологічного центру здійснили творчі контакти з представниками української діаспори в країнах їх проживання (США, Росії, Польщі, Чехії, Канаді, Угорщині та ін.), а також приймали в себе гостей зі США, Канади, Росії. У жовтні 2000 р. громадські організації Донеччини приймали у Донецьку делегацію представників української діаспори з Бані Луки (Югославія).

Представники Донецького відділення Товариства «Україна-Світ» взяли участь у ряді конференцій: міжнародній конференції «Українська діаспора в Росії», 7-8 квітня 2000 р., м. Москва (доповідь В. Оліфіренка «Навчальна книга для східної діаспори (досвід Донеччини)»), всеукраїнській конференції з проблем інформаційного простору та ролі в ньому української діаспори (при Державному Комітеті інформації) – березень 2000 р. (учасники конференції – В. С. Білецький та В. В. Оліфіренко), взяли участь у презентаційному прийомі з нагоди щорічної конференції Вашингтонської групи (українська діаспора в Америці) – жовтень 2000 р., посольство України у Вашингтоні, в науково-практичній конференції Товариства «Україна-Світ» «Освіта в українському зарубіжжі» – 1-4 листопада 2000 р., м. Київ, та в цьогорічній конференції (7-8 грудня 2004 р. в Києві), багаторазово відвідали «Фундацію Володимира Великого – Хрестителя Руси-України» в Кракові і Варшавський універ-

ситет та налагодили з ними обмін виданнями (1999, 2004, 2006, 2008 рр.), редакція журналу «Схід» у 2007 р. здійснила цільову поїздку в «Українську бібліотеку» м. Москви за сприяння українських громадських організацій Російської Федерації та Посольства України в Росії (В. С. Білецький, Г. В. Сімченко).

За ініціативою члена НСПУ В. В. Оліфіренка (Донецьк) та вихідця з Донбасу О. О. Лозикова у Хабаровську засновано літературно-художній журнал «Далекосхідна хвиля». За період 2007-2012 рр. видано 28 чисел журналу.

Донецькі відділення Товариства «Україна-Світ», НТШ-Донецьк та УКЦентр підтримують постійні контакти з українцями Польщі (Краків, Варшава), Франції (Париж, Сарсель), США (Філадельфія, Чикаго, Вашингтон, Пітсбург та інш.), Канади, Англії, Росії (Москва, С.-Петербург, Вороніж, Краснодар та інші).

Великі перспективи бачаться в підключенні до роботи з діаспорою вищих навчальних закладів, середніх шкіл, гімназій, ліцеїв. Значний потенціал співпраці, ще не реалізований, має економіка, бізнес, туризм. При цьому пропозиція співпраці може знайти відгук у «молодої» генерації вихідців з України, які вже питомо інтегровані у середовище країн проживання, часто вже погано володіють українською мовою, але зберігають українську історичну пам'ять, відчують себе нащадками українців і тому зберігають інтерес до України.

Щодо засобів контактів, тут якісно нові можливості відкриває Інтернет, чати, спільні проекти (наприклад «Вікіпедія», яка вже сьогодні твориться понад 250 мовами, й український сектор якої формують українці з України, Європи, Азії, Америки, Австралії).

Досвід Донецького відділення Товариства «Україна-Світ», НТШ-Донецьк та УКЦентру показує, що у співпраці з українським зарубіжжям, як, до речі, і у сфері міжнародної співпраці, цінується конкретна і кваліфікована робота, готовність до взаємодії у сфері культури, науки, освіти та інших, високі ідеали любові до Вітчизни, знання її історії, культури, мистецтва, уміння бути справжнім носієм своєї національної культури, послом свого народу, держави, своєї землі і водночас толерантність до інших культур, мов, релігій.

Нашу ж місію ми бачимо у творчому, культурному, освітньому та комунікативному об'єднанні світового українства в єдину потугу.

3. Перспективи.

Як ми повинні діяти вже завтра, відповідаючи на виклики сьогодення? Необхідна нова структура, нові посилені кадри, нові фінансові і організаційні можливості для української освіти і культури у діаспорі. Слід опрацювати перспективну програму діяльності громадських та освітніх структур «українського світу», куди включити:

1. Створення разом з діаспорою Центрів Української Культури і Освіти в країнах ЄС, двох Америк, країнах пострадянського простору.

2. Програму комплексної – культурної, дипломатичної, освітньої, кадрової тощо – підтримки українства на Кубані, Східній Слобожанщині, Берестейщині, Закерзонні, Пряшівщині, Подонні і т.д.

3. Видавничу і пресову програму якісно і кількісно нового рівня, яка б розгалужувалася в країнах поселення українців у світі.

4. Програму «Повернення» – заохочення і всебічне сприяння поверненню українців в Україну, особливо тих, хто складає 4-у хвилю – від 1990-х років.

5. Інтерактивну і багатофункціональну світову українську освітню та інформаційну інтернет-програму (сім'ю програм) нового портального рівня з секторами бізнесу, бібліотек, інтернет-видань, інтернет-концертів, форумів тощо.

Таке бачення вимагає непростой фахової роботи як державних так і громадських організацій, їх співпраці з відповідними структурами українського зарубіжжя, якісно нового фандрейзингу – нові масштаби коштів від нових спонсорів.

Багато з цього тісно перетинається з державними функціями тому повинно діятися спільно з державою, зокрема з Міністерством культури та Міністерством зовнішніх справ. Багато в чому планка амбітно вивищується на порядки і накреслене може здаватися нездійсненним. Але тільки таке розуміння місії сучасного *Українського Громадянського Суспільства* відповідає наявному моменту.